

НЕЗАКОННИЙ ОБІГ ЗБРОЇ, БОЙОВИХ ПРИПАСІВ АБО ВИБУХОВИХ РЕЧОВИН: НАПРЯМИ РЕФОРМУВАННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Катеринчук І. П., Меркулова В. О.

Стаття присвячена проблемним питанням реформування вітчизняного кримінального законодавства щодо відповідальності за незаконний обіг зброї, бойових припасів або вибухових речовин. Автори на підставі аналізу наявних точок зору, результатів особистого дослідження вказують власне ставлення до означеного питання та пропонують зміни до чинного законодавства.

Ключові слова: бойові припаси, кримінальна відповідальність, кримінальне законодавство, обіг зброї, мисливська зброя, спортивна зброя.

Статья посвящена проблемным вопросам реформирования отечественного уголовного законодательства касательно ответственности за незаконный оборот оружия, боевых припасов или взрывчатых веществ. Авторы на основе анализа существующих точек зрения, результатов личного исследования выражают собственное отношение к указанному вопросу и предлагают изменения в действующее законодательство.

Ключевые слова: боевые припасы, оборот оружия, охотничье оружие, спортивное оружие, уголовная ответственность, уголовное законодательство.

The Article is sanctified to the problem questions of reformation of home criminal statute concerning responsibility for the illegal turn of weapon, ammunition or explosives. Authors, on the basis of analysis of existent points of view, results of the personal research, express own attitude toward the indicated question and offer changes in a current legislation. The authors provided a conceptually new approach to the legislative regulation of criminal liability for this category of crimes.

Key words: ammunition, turn of weapon, hunting weapon, sporting weapon, criminal responsibility, criminal law.

Актуальність теми. Зміни, яких кримінальне законодавство України зазнало у 2012-2013 роках у сфері незаконного обігу вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин, вибухових пристроїв обумовлювалися декількома чинниками: набуттям особливої важливості боротьби зі злочинністю у сфері громадської безпеки (на тлі подовження військового конфлікту, значного збільшення обсягу незаконного обігу зазначених предметів); необхідністю посилення профілактичної сутності та змісту кримінально-правових норм, які встановлювали відповідальність за незаконний обіг та незаконне поводження із вогнепальною зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами або вибуховими пристроями; доцільністю надання особливого (спеціального) значення тим різновидам забороненої кримінальним законодавством поведінки, які є більш небезпечними, більш латентними, як такими, що пов'язані із певними складнощами у виявленні, фіксуванні та розслідуванні злочинів такого виду; визначенням більш суворої кримінальної відповідальності за порівняно більш небезпечну поведінку у зазначеній сфері. Порушення правил обігу (користування) вогнепальною зброєю, бойови-

ми припасами, вибуховими речовинами, вибуховими пристроями, їхнє неконтрольоване поширення вже становить підвищену загрозу для суспільства, для національної безпеки держави.

Сьогодні зазначені чинники набувають посиленого значення та актуальності, якщо враховувати подовження процесу обговорення громадськістю, фахівцями питання щодо легалізації певного виду зброї, наявність двох наступних проектів Закону України – «Про цивільну зброю і боєприпаси» [13] (Далі – Проект Закону) та «Про внесення змін до статті 263-1 Кримінального кодексу України» (Далі – Проект внесення змін до КК) [10].

Постановка проблеми. Особливістю та складністю визначення проблемних питань, як предмету даного дослідження, є те, що доцільним є його здійснення на двох рівнях: з позицій коментування змісту, сутності, суперечностей, недоліків кримінального законодавства за умови чинного стану порядку обігу зброї, бойових припасів, вибухових речовин, вибухових пристроїв; та враховуючі потенційні можливості настання суттєвих змін в цій сфері з набуттям чинності Закону «Про цивільну зброю і боєприпаси», що стосуватимуться насамперед таких предметів, як вогнепальна зброя та бойові припаси до неї. Саме тому маємо на меті під час аналізу інформації головну увагу спрямувати на визначення проблем (як чинних, так і потенційних) кримінального законодавства саме у сфері обігу цих предметів. Проте звуження сфери дослідження не свідчить про те, що не існують аналогічні проблеми стосовно інших предметів злочину (вибухові речовини, вибухові пристрої).

Щоб реалізувати завдання першого рівня, потрібно насамперед визначитися із чинними проблемами у сфері кримінально-правового регулювання обігу вогнепальної зброї, бойових припасів. Це можливо лише за умови комплексного системного аналізу положень, що вказані у ст. ст. 263 та 263-1 КК, оскільки ці норми містять перелік суспільно небезпечних дій, які охоплюються поняттям незаконний обіг, незаконне поводження зі вогнепальною зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами або вибуховими пристроями [3, с. 114]. Порівняння чинного змісту цих норм дозволяє умовно виокремити традиційні, більш типові дії більш загального характеру (носіння, зберігання, придбання, передача, збут) зазначених предметів та спеціальні дії, особливість та специфічність яких полягає у тому, що вони пов'язані із безпосереднім відношенням суб'єкту злочину до їх виготовлення, перероблення, а отже, до їхнього створення та зміни небезпечних властивостей тощо. Відповідно до чинного законодавства, ступінь

небезпеки усіх дій, що зазначені у ст. ст. 263 та 263-1 КК, є однаковим, що підтверджується однаковою санкцією частини першої цих норм (від трьох до семи років) [4, с. 125]. Такий підхід законодавця є не беззаперечним, якщо порівнювати характер дій, співвідношення між ступенем тяжкості лише факту користування (зберігання) та активними діями, спрямованими на посилення небезпечних якостей розглядуваних предметів злочину.

Повнота та ефективність регулювання сфери, яка поставлена під охорону кримінально-правового захисту ст. 263-1 КК, взаємопов'язана із проблемами більш чіткого визначення предмету злочину, ознаками об'єктивної сторони складу злочину, передбаченого цією нормою, розкриттям сутності та змісту поняття «незаконне», яке використовується як у назві, так і у змісті ч. 1 ст. 263-1 КК [5, с. 122]. Окремим сутнісним складником цієї проблеми постає питання більш чіткого кримінально-правового регулювання тієї сфери, яка стосується обігу мисливської зброї та бойових припасів до неї.

Потенційна можливість настання досить суттєвих змін у сфері обігу вогнепальної зброї та бойових припасів до неї, які будуть пов'язані із набуттям чинності Законом «Про цивільну зброю і боєприпаси», посилює актуальність деякого прогнозування проблем кримінально-правового характеру, які можуть постати у зв'язку зі значним поширенням сфери правомірного об'єкту розглядуваних предметів [13]. А відповідно, розглянути окремі, визначені у цьому дослідженні проблеми уже з точки зору перспективної оцінки дієвості та справедливості визначених у ст. ст. 263 та 263-1 КК положень. Своєчасність такого підходу до того ж посилюється наявністю проекту Закону України «Про внесення змін до статті 263-1 Кримінального кодексу України», зміст якого практично є відтворенням положень ст. 32 Проекту Закону «Про цивільну зброю і боєприпаси» [10; 13].

Дійти певних висновків маємо на підставі аналізу та співставлення відповідних правових положень попереднього Кримінального кодексу 1960 р. (ст. 222 КК) [14, с. 467-469], загальної та спеціальної норм (ст. ст. 263 та 263-1 КК) чинного кримінального законодавства [6, с. 102], зазначених проектів Законів України, рекомендаційних положень, що містяться у Постановках Пленуму Верховного Суду України [11; 12], відповідних підзаконних правових актів відомчого характеру [2; 9] тощо.

Вклад основного матеріалу. Ретроспективний аналіз тенденцій розвитку кримінального права (законодавства) доводять той факт, що зміни, яких знає законодавство, обумовлені насамперед або ж необхідністю поширення, або ж, навпаки, обмеження сфери кримінально-правового регулювання. Це здійснюється різними засобами, серед яких найтипівішим є визначення нових предметів злочину, суспільно небезпечних дій, що становлять ознаки об'єктивної сторони складу злочину. Не виключенням є і напрями реформування кримінального законодавства щодо обігу вогнепальної зброї та бойових припасів до неї.

З часу набуття Кримінальним кодексом Української РСР чинності (з 1 квітня 1961р.) [15, с. 588-591; 16, с. 925-930] і до прийняття нового кримінального законодавства у 2001 р., стаття 222 КК «Незаконне

ношіння, виготовлення, зберігання та збут вогнепальної або холодної зброї чи вибухових речовин» зазнала змін. Передусім ці зміни стосувалися визначення та уточнення ознак об'єктивної сторони складу злочину. Зокрема, відповідно до змін закону у 1974 р. додатково кримінально караною визнається (окрім носіння, виготовлення, зберігання та збуту) придбання вогнепальної зброї, бойових припасів. До того ж законодавець уточнив сутність поняття «незаконне», додавши в ч. 1 ст. 222 КК словосполучення «без відповідного дозволу» [4, с. 467-469]. Увесь цей час особливістю визначення законодавцем предмету злочину було те, що із усіх видів вогнепальної зброї виокремлювалася гладкоствольна мисливська зброя.

На час набуття чинності Кримінальним кодексом (2001 р.) розглядувані нами положення містила ст. 263 КК «Незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами». Відтепер назва відповідної статті та зміст її положень суттєво змінилися. По-перше, законодавець вперше використовує поняття «незаконне поводження», розглядаючи його як такі незаконні дії, які здійснюються без передбаченого законом дозволу. По-друге, об'єктивна сторона злочину, передбаченого ч. 1 ст. 263 КК, за переліком суспільно небезпечних дій вже охоплювала більшу сферу (порівняно із попереднім законом), оскільки полягала у носінні, зберіганні, придбанні, виготовленні, ремонті, передачі чи збуті вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв без передбаченого законом дозволу (санкція передбачала позбавлення волі на строк від двох до п'яти років) [7, с. 762-766]. Отже, додалися такі дії, як ремонт та передача відповідних предметів.

Надалі на підставі виокремлення певних суспільно небезпечних дій (виготовлення, ремонт) та додавання до цих дій такого нового виду суспільно небезпечної поведінки, як переробка, як Кримінальному кодексі було визначено спеціальний склад злочину, передбачений ст. 263-1 КК «Незаконне виготовлення, переробка чи ремонт вогнепальної зброї або незаконне виготовлення бойових припасів, вибухових речовин, вибухових пристроїв» (Закон № 5064-VI від 05.07.2012) [16, с. 926]. Зазначені дії, з одного боку, охоплюються таким загальним поняттям як «незаконне поводження» із вогнепальною зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами або вибуховими пристроями, а з іншого боку, вони мали свою специфіку як дії, які безпосередньо спрямовані на створення, зміну, поліпшення їх властивостей, посилення ступеня їх небезпечності. До того ж законодавець посилив суворість відповідальності за усі дії, які охоплюються поняттям незаконного обігу (поводження) із зазначеними предметами. Відтепер ч. 1 ст. ст. 263 та 263-1 КК передбачала порівняно більш сувору санкцію (від трьох до семи років позбавлення волі). Проте у спеціальній нормі не міститься виокремлення такого виду вогнепальної зброї, як гладкоствольна мисливська зброя. І ця норма не містила тлумачення такого поняття, як «незаконність» зазначених у нормі дій.

У 2013 р. стаття 263-1 КК набула подальшого вдосконалення (Закон № 228-VII від 14.05.2013 р.) шля-

хом виокремлення нових видів суспільно небезпечної поведінки – фальсифікації, незаконного видалення чи зміни маркування вогнепальної зброї. А відповідно, відтепер спеціальна кримінально-правова норма мала як нову назву, так і зміст ч. 1 ст. 263-1 КК: незаконне виготовлення, переробка чи ремонт вогнепальної зброї або фальсифікація, незаконне видалення чи зміна її маркування, або незаконне виготовлення бойових припасів, вибухових речовин, вибухових пристроїв [7, с. 763].

Зазначена вище інформація свідчить не лише про певні сталі тенденції довготривалого становлення кримінально-правових інститутів у сфері незаконного обігу зброї та бойових припасів, але й підтверджує необхідність подовження процесу удосконалення відповідного кримінального законодавства, зокрема положень, що містяться у ст. 263-1 КК. Поглиблення реформування кримінального законодавства в зазначеній сфері обумовлюється насамперед тими суттєвими негативними об'єктивними обставинами, які значно впливають на якість життя громадян в Україні (подовження військових дій, значне збільшення кількості злочинів у сфері обігу вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових пристроїв, посилення актуальності легалізації певних видів зброї з метою охорони власного життя, здоров'я, майна тощо). А отже, оцінка значення кримінально-правової заборони, вимоги до змісту, сутності, структури положень відповідних кримінально-правових норм має теж адекватно змінюватися.

Спочатку маємо висловити деякі міркування щодо співвідношення ст. 263 та ст. 263-1 КК щодо використання та роз'яснення терміну «незаконне» та різної редакції цих норм в цій частині. За часів дії попереднього кримінального законодавства лише у 1974 році законодавець уточнив сутність поняття «незаконне», додавши в ч. 1 ст. 222 КК до переліку заборонених дій словосполучення «без відповідного дозволу». У ст. 263 КК (редакції 2001 р.) вже використовується поняття «незаконне поводження», яке розглядається як такі незаконні дії, які здійснюються «без передбаченого законом дозволу» [6, с. 102].

Якщо орієнтуватися на роз'яснення, яке міститься у ст. 263 КК, виникають підстави для певних міркувань. На перший погляд це має засвідчувати значно вищій (порівняно із відомчими нормативно-правовими актами) рівень правового статусу документу, що має містити обмеження у розглядуваній сфері. Проте у такому разі має застосовуватися поширене тлумачення цього словосполучення, а отже і кримінально-правове значення мають нормативно-правові акти як законодавчого рівня, так і відомчого характеру. А отже, зазначені у ст. ст. 263 та 263-1 КК суспільно небезпечні дії будуть незаконними у разі вчинення без передбаченого законом та відомчими нормами дозволу.

Особливістю редакції ст. 263-1 КК є те, що законодавець використовує категорію «незаконне» як у назві, так і в змісті частини першої, але без роз'яснення сутності цього терміну. На перший погляд використання слова «незаконне» в змісті основного складу злочину є достатнім, оскільки передбачає настання відповідальності за вчинення всіх тих дій, які поза межами закону (в широкому розумінні). Проте сто-

совно дій, які безпосередньо визначені у цій статті (виготовлення, переробка, ремонт), особливого значення набуває не лише факт наявності (відсутності) дозволу на вчинення зазначених дій, але й те, як ці операції здійснюються: чи в межах визначеного порядку, умов, чи відповідно до стандартів. Адже не виключено те, що фізична (юридична особа) має дозвіл на виготовлення (переробку, ремонт), проте не дотримується порядку здійснення цих операцій.

На наш погляд, враховуючі особливості та специфіку таких дій (інколи рівень їх небезпечності значно вищий), той факт, що нормативно-правове регулювання в цій сфері надалі буде все більше набувати конкретності та поглибленого змісту, слід також конкретизувати та роз'яснити термін «незаконне» в межах змісту ч. 1 ст. 263-1 КК, визначивши його в такій редакції – «без відповідного дозволу та поза встановленим порядком».

У разі набуття чинності Законом України «Про цивільну зброю і боєприпаси» актуальність цього питання підвищиться, оскільки досить значна увага в даному Проекті Закону приділяється виокремленню певного різновиду заборони щодо цивільного обігу зброї, пов'язаної із набуттям особливих характеристик та властивостей як зброєю, так і бойовими припасами під час їх виготовлення та перероблення, як на спеціальне замовлення, так і для власних потреб [13].

Не менш важливими є проблеми визначення у змісті ст. 263-1 КК доцільного переліку видів незаконної поведінки – суспільно небезпечних дій, які мають становити ознаки об'єктивної сторони такого складу злочину. За чинною редакцією кримінальна відповідальність настає у разі незаконного вчинення (крім іншого) виготовлення, переробки, ремонту вогнепальної зброї, незаконного виготовлення бойових припасів. Вважаємо за доцільне звернутися до тлумачення таких категорій, як «виготовлення» та «переробка», з урахуванням сучасних тенденцій у сфері обігу вогнепальної зброї та боєприпасів, зважаючи на можливість легалізації окремих їх видів.

Наведений вище ретроспективний аналіз тенденцій реформування кримінального законодавства в Україні у сфері обігу вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин свідчить про те, що зміни насамперед стосувалися саме ознак об'єктивної сторони складу злочину, тобто спрямовувалися на уточнення видів поводження із цими предметами загалом, та конкретизацію характеру впливу на їхні специфічні властивості зокрема. Відтак, змінювалося тлумачення цих ознак в актах правозастосування, зокрема у Постановах Пленуму Верховного Суду України [11]. З часів набуття чинності КК 2001 р. і до виокремлення спеціальної норми, передбаченої ст. 263-1 КК, підходи до тлумачення поняття «виготовлення» були доволі широкими. Під незаконним виготовленням пропонували розуміти умисні, вчинені без передбаченого законом дозволу дії по їх створенню та переробленню, внаслідок чого вони набувають відповідних характерних властивостей. Зараз переробка становить вже окремий вид суспільно небезпечної поведінки.

Проте, на наш погляд, слід більш виважено підійти до змісту поняття «виготовлення», сутності

його ознак, враховуючі соціально-економічні, соціально-психологічні, організаційно-правові аспекти сучасного ставлення суспільства, окремих верств населення, громадян, злочинних груп та організацій до значення та мотивації щодо використання вогнепальної зброї та боєприпасів. Ми вважаємо, що сьогодні актуальності набуває виокремлення такої самодостатньої дії, як «виробництво». Обґрунтовуючи, маємо зазначити наступне.

По-перше, маємо враховувати загальновизнане етимологічне, стилістичне та фразеологічне тлумачення таких слів, як «виробництво» та «виготовлення» [8, с. 196; с. 497]. На перший погляд, ці дві категорії означають – зробити, виробити, створити будь-яку продукцію. Проте виробництво має свої сутнісні ознаки: результат отримується у ході певного системного виробничого процесу, за наявності певних виробничих відносин, з використанням виробничих потужностей тощо.

По-друге, не менш важливим є дотримання певного системного підходу під час формулювання кримінально-правових норм, які містять перелік дій, що охоплюються поняттям незаконного обігу певного виду предметів (речовин, засобів). Так, прикладами використання нарізно таких понять, як «виробництво» та «виготовлення», є кримінально-правові норми, які передбачають відповідальність у сфері незаконного обігу наркотичних та лікарських засобів. В цих нормах «незаконне виробництво» – це всі дії, пов'язані з серійним їх одержанням у ході виробничого процесу, за відповідною технологією, стандартами, зразками, здійснені всупереч установленому законом порядку. Відповідно, «незаконне виготовлення» – це інші різні дії, здійснені всупереч встановленого законом порядку, у результаті яких одержуються готові до використання зазначені засоби.

Оскільки одним із напрямів нашого дослідження є аналіз проблемних питань чинного законодавства з позицій моделювання ситуації у разі набуття чинності Законом України «Про цивільну зброю і боєприпаси», маємо співвіднести зазначене зі змістом окремих положень цього закону. В такому разі на нашу увагу заслуговують статті 1, 5, 47 проекту Закону [13]. Аналіз змісту цих статей з точки зору використання таких термінів, як «виробництво» та «виготовлення», доводить, на перший погляд, наявність досить різного, навіть суперечливого підходу законодавця до співвідношення цих понять. З одного боку, поняття «виробництво» розглядається як тотожне поняттю «виготовлення», оскільки редакційно після визначення слова «виробництво» в дужках надається слово «виготовлення». Розглядається як процес, що полягає у діяльності, спрямованій на випуск цивільної зброї та боєприпасів, частин зброї та компонентів боєприпасів за умови включення всіх стадій технологічного процесу [1, с. 46]. З іншого боку, зокрема під час тлумачення такого поняття, як обіг зброї та боєприпасів, ці категорії надаються вже зовсім в іншій редакції – з використанням сполучника «або» (виробництво або виготовлення), що надає підстави стверджувати про самодостатність та виокремлений зміст та значення цих понять. Самодостатній характер цих дій підтверджують й інші положення Проекту Закону: при переліку видів господарської діяльності

у сфері обігу цивільної зброї і боєприпасів, що підлягають ліцензуванню, використовується лише поняття «виробництво»; при переліку видів зброї та боєприпасів, які мають бути заборонені для цивільного обігу та володіння фізичними особами, суб'єктами господарювання, оскільки є виготовленими лише у приватному порядку задля спеціальних цілей та із спеціальних матеріалів, використовується термін «виготовлення». Отже, у більшості положень Проекту Закону ці терміни використовуються нарізно та мають свої специфічні властивості. Зазначене надає підстави стверджувати про доцільність виокремлення таких термінів, як «виробництво» та «виготовлення», у змісті основного складу злочину, передбаченого ч. 1 ст. 263-1 КК. До того ж ці дії мають стосуватися як вогнепальної зброї, так і бойових припасів.

Наступне питання, яке теж заслуговує на увагу, стосується такого виду суспільно небезпечної поведінки, передбаченої ст. 263-1 КК, як «переробка» (ремонт). В чинній редакції даної норми незаконність таких дій стосується лише вогнепальної зброї. На наш погляд, не позбавлена сенсу (з огляду на зазначені вище особливості сучасного стану у розглядуваній сфері) точка зору щодо поширення переліку предметів, яких має стосуватися незаконна переробка (ремонт) шляхом включення бойових припасів.

По-перше, звернення до тлумачення положень ст. 263 КК (до виокремлення спеціальної норми – ст. 263-1 КК) доводить те, що виготовлення, яке розглядалося і як створення, і як перероблення предмету, стосувалося і бойових припасів також. У відповідній Постанові Пленуму Верховного Суду України рекомендовано було виходити із того, що бойові припаси також можуть набувати певних характерних властивостей, відновлюватися під час їхньої переробки [11]. Навіть більше, коли йшлося про ремонт як процес відновлення характерних властивостей, зміни частин, складових елементів, налагодження нормального функціонування, що перетворює предмети в придатні до використання за цільовим призначенням, до таких предметів, поряд із вогнепальною зброєю, відносили і бойові припаси. Небезпечність таких дій (переробка, ремонт) стосовно бойових припасів обумовлюється можливістю відновлення (як варіант – підвищення небезпечності) їхніх якостей та можливостей саме під час цих дій, шляхом використання різних компонентів (навіть загалом небезпечних).

Слід зазначити, що у Проекті Закону «Про цивільну зброю» поняття обіг зброї та боєприпасів за переліком дій є досить широким, проте не включає у себе такий термін, як «переробка» [13]. Звертає на себе увагу той факт, що такі терміни, як «виробництво», «виготовлення», «комплектування», застосовуються як до вогнепальної зброї, так і бойових припасів. Ремонт (усунення несправностей, заміна та зміна частин – з метою відновлення властивостей та можливостей використання за призначенням) та тюнінг (покращення зовнішнього вигляду, адаптація до властивостей власника, встановлення додаткового обладнання, заміни частин, пристосування до виконання певного цільового призначення) – розглядається лише щодо зброї. Стосовно бойових припасів використовується термін переспорядження – виготовлення боєприпасів

з використанням гільз, які раніше були відстріляні в складі інших боєприпасів та зберегли придатність до повторного використання після цього. Проте зміст положень ст. 5 проекту Закону щодо необхідності заборони для цивільного обігу боєприпасів, в яких електрична напруга використовується для ураження цілі, або ж спеціально сконструйовані для посилення пробивної дії та ураження цілей, доводить опосередковано те, що проблема «переробки» боєприпасів є теж актуальною. Отже, у разі набуття зазначеним Законом чинності може постати питання співвідношення понятійного апарату, який використовується у кримінальному законодавстві та зазначеному Законі. В цьому ж разі вважаємо за доцільне незаконність переробки та ремонту поширити і на бойові припаси, що відповідним чином відтворити у змісті ч. 1 ст. 263 КК.

На окремий розгляд заслуговує порядок кримінально-правового регулювання тієї сфери, яка стосується обігу мисливської зброї та бойових припасів до неї. На цей час, враховуючі чинні положення ч. 1 ст. 263 КК, гладкоствольна мисливська зброя не є предметом такого злочину, оскільки щодо неї міститься виключення (крім гладкоствольної мисливської). Отже, до вогнепальної зброї, яка є предметом злочину, передбаченого ст. 263 КК, належать усі види бойової, спортивної, нарізної мисливської зброї як серійно виготовленої, так і саморобної чи переробленої, для проведення пострілу з якої використовується сила тиску газу, що утворюється при згоранні вибухової речовини (пороху або спеціальних горючих сумішей) [1, с. 62].

Щодо бойових припасів такого уточнення (виключення) законодавець не передбачив. Буквальне тлумачення змісту положень ч. 1 ст. 263 КК в цій частині доводить те, що незаконними є і дії, предметом яких є патрони та набой до гладкоствольної мисливської зброї. Проте слід зазначити, що в роз'ясненнях Пленуму Верховного Суду України підкреслювалося те, що патрони та набой до гладкоствольної мисливської зброї, а також патрони, споряджені гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії, не є предметом злочину, передбаченого ст. 263 КК [11]. Такий підхід до тлумачення змісту даної норми є надто поширеним і таким, що не ґрунтується на чіткому законодавчому визначенні. А отже, законодавче виключення із загального порядку має містити вказівку не лише на вид вогнепальної зброї, але й бойові припаси до неї.

Новий склад злочину, передбачений ст. 263-1 КК, взагалі ніяких виключень не містить. А тому досить складно зрозуміти позицію законодавця в частині різного підходу щодо формулювання предмету злочину у ст. ст. 263 та 263-1 КК: в першому випадку виокремлюється вид гладкоствольної мисливської зброї, а відповідно маємо виокремлювати і бойові припаси до неї; в другому – не виокремлюється, отже йдеться взагалі про вогнепальну зброю, і взагалі про бойові припаси. Відтак, виготовлення, переробка чи ремонт будь-якої вогнепальної зброї, виготовлення бойових припасів є незаконними. А отже, незаконними є виготовлення, переробка, ремонт гладкоствольної мисливської зброї, виготовлення до неї бойових припасів. Такий підхід свідчить про значно суворіший підхід до оцінки відповідних дій з боку осіб, які є мисливцями,

використовують мисливську зброю та бойові припаси до неї, можуть бути суб'єктами їх виготовлення, перероблення та ремонту. Тож безумовним є те, що в такому разі має місце порушення системного зв'язку щодо співвідношення за змістом, сутністю, розмежуванням сфери дії між ст.ст. 263 та 263-1 КК. Суперечливість між цими нормами має бути усунена.

У зв'язку із зазначеною проблемою на особливу увагу заслуговують положення проекту Закону України «Про внесення змін до статті 263-1 Кримінального кодексу України» [10]. Зміст цього проекту складають Примітки, які пропонується включити до статті 263-1 КК України. Особливістю цього Проекту є те, що другий та третій пункти Приміток є тотожними змісту другого та третього абзаців ст. 32 «Виготовлення та переспорядження цивільних боєприпасів» проекту Закону України «Про цивільну зброю і боєприпаси». Йдеться про те, що самостійне виготовлення та переспорядження боєприпасів до короткоствольної вогнепальної зброї, призначеної для стрільби боєприпасами, спорядженими металевими елементами менш смертельної дії, забороняється; виготовлення та переспорядження боєприпасів на продаж чи на замовлення суб'єктами господарської діяльності здійснюється на підставі відповідної ліцензії на такий вид діяльності. Як на нас, і за чинного кримінального законодавства, і за умови набуття Законом «Про цивільну зброю і боєприпаси» чинності недотримання цих положень становить сутність незаконного обігу боєприпасів і охоплюється поняттям «незаконне». Не виключається оцінка доцільності визначення зазначених положень у кримінальному законі (в цьому разі – у Примітці) з позицій роз'яснення окремих ознак незаконності дій. Тоді чому саме ці положення мають бути відтворені у КК? Це є незрозумілим. Такий підхід є доволі дискусійним, а формулювання норм у такий спосіб є не перспективним, зважаючи на загальноувизнані вимоги до юридичної техніки викладення інформації у кодифікованому законі.

Інша річ, зміст першого пункту Примітки, де йдеться про те, що власники мисливської та спортивної зброї мають право самостійно для власних потреб виготовляти та переспоряджувати боєприпаси для власної зброї, якщо ці боєприпаси не є забороненими в Україні. Ця пропозиція вже безпосередньо стосується проблеми кримінально-правового регулювання обігу мисливської зброї та бойових припасів до неї, а відповідно, є одним із варіантів вирішення протиріч між ст. 263 та ст. 263-1 КК в цій частині. Сфера дозволу у такому разі є більш широкою порівняно із положеннями ст. 263 КК, де йдеться лише про гладкоствольну мисливську зброю. Проте, якщо знову ж таки повернутися до ст. 32, є значно вужчою, оскільки в цій статті йдеться про те, що власники цивільної зброї другої, третьої та четвертої категорій (довгоствольна гладкоствольна, довгоствольна нарізна, комбінована, короткоствольна нарізна, короткоствольна гладкоствольна тощо) матимуть право самостійно для власних потреб виготовляти та переспоряджувати боєприпаси для власної зброї, якщо ці боєприпаси не є забороненими в Україні.

Проте, якщо прийняти рішення щодо доповнення даною Приміткою лише ст. 263-1 КК, суперечливість між зазначеними нормами не зникне, оскільки

Протидія злочинності: проблеми практики та науково-методичне забезпечення

відтепер існуватиме різниця між видами зброї (гладкоствольна мисливська) та видами бойових припасів (мисливська, а отже як гладкоствольна, так і нарізна, та спортивна). Вихід вбачається у розміщенні даного виключення змістом «крім мисливської та спортивної зброї та боєприпасів до неї» безпосередньо у змісті основного складу злочину двох статей як в ч. 1 ст. 263 КК, так і в ч. 1 ст. 263-1 КК. За нашим переконанням, лише у такий спосіб ми можемо уникнути проблем під час правозастосування.

Або ж має бути визначена Примітка наступного змісту: «положення частини першої статей 263 та 263-1 КК, які стосуються певних незаконних дій, предметом яких є вогнепальна зброя та бойові припаси, не застосовуються до власників мисливської та спортивної зброї».

Висновки. Підсумовуючі зазначене, пропонуємо викласти зміст положень ст. 263-1 КК у наступній редакції.

Ст. 263-1 «Незаконне виробництво, виготовлення, переробка, ремонт вогнепальної зброї та бойових припасів, фальсифікація, видалення чи зміна маркування вогнепальної зброї, виготовлення вибухових речовин чи вибухових пристроїв»

1. Виробництво, виготовлення, переробка, ремонт вогнепальної зброї та бойових припасів, фальсифікація, видалення чи зміна маркування вогнепальної зброї, виготовлення вибухових речовин чи вибухових пристроїв без відповідного дозволу та поза встановленим порядком – карається позбавленням волі на строк від трьох до семи років.

2. Ті самі дії, вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб, – караються позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років.

3. Дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, вчинені організованою групою, – караються позбавленням волі на строк від восьми до дванадцяти років.

Примітка: положення частини першої статей 263 та 263-1 КК, які стосуються певних незаконних дій, предметом яких є вогнепальна зброя та бойові припаси, не застосовуються до власників мисливської та спортивної зброї.

Проте результати дослідження даної проблеми свідчать на користь вирішення протиріч, які існують сьогодні між положеннями ст. ст. 263 та 263-1 КК, у більш радикальний спосіб – шляхом виокремлення спеціальної норми, яка б містила перелік усіх незаконних дій стосовно вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин, вибухових пристроїв. На користь такого вирішення свідчать декілька моментів:

– структурованість норм мала б більш чітко відтворити диференціацію відповідальності за дії, які становлять різний ступінь небезпечності, шляхом виокремлення основного, кваліфікованого та особливо кваліфікованого складу, а отже, дозволила б адекватніше співвіднести тяжкість злочину та розмір санкції;

– збут визначено лише у ст. 263 КК, що доводить необхідність у разі збуту виготовленої (переробленої) зброї кваліфікувати дії за двома статтями – за ст.ст. 263 та 263-1 КК;

– спеціальний інститут звільнення від кримінальної відповідальності, передбачений лише у ст. 263

КК, має стосуватися за певних умов і осіб, які вчинили дії, передбачені ст. 263-1 КК;

– виключення щодо мисливської та спортивної зброї мають стосуватися усіх дій, які охоплюються поняттям незаконного обігу, а отже, може міститися у загальній Примітці.

Література

1. Албул С.В. Глосарій балістичних, вибухотехнічних та тактико-технічних термінів (для використання при виявленні, фіксації та вилученні криміналістично значимої інформації в умовах антитерористичної операції): С.В. Албул, Д.С. Афонін. Одеса: ОДУВС, 2017. 84 с.

2. Інструкція про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної і холодної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та зазначених патронів, а також боєприпасів до зброї та вибухових матеріалів: затверджена наказом МВС від 21 серпня 1998 р. (зі змінами, внесеними наказом від 13 квітня 1999 р. № 292) № 662.

3. Кримінальне право України. Загальна частина: підручник / С.В. Албул, А.М. Бабенко, О.А. Гритенко, В.Я. Конопельський, В.О. Меркулова та ін.; за ред. д. ю. н., проф. О.В. Меркулової, д. ю. н., доцента В.Я. Конопельського. Одеса: ОДУВС, 2017. 430 с.

4. Кримінальний кодекс України (зі змінами та доповненнями станом на 15.09.2010 р.). Х.: ТОВ «Одіссей», 2010. 224 с.

5. Кримінальний кодекс України (зі змінами та доповненнями станом на 01.09.2013 р.). Х.: Одіссей, 2013. 232 с.

6. Кримінальний кодекс України (станом на 14.03.2013 р.). Суми: ТОВ «ВВП НОТІС», 2013. 180 с.

7. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. 5-те вид., переробл. та доповн. / За ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. К.: Юридична думка, 2008. 1216 с.

8. Ожегов С.И. Толковый словарь русского языка: 80 000 слов и фразеологических выражений / Российская академия наук. Институт рус. языка им. В.В. Виноградова. 4-е изд., доп. М.: Азбуковник, 1999. 1224 с.

9. Положення про дозвільну систему: затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 12.10.1992 р. № 576. Електрон. дан. (1 файл). URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/576-92>.

10. Про внесення зміни до статті 263-1 Кримінального кодексу України у зв'язку з приєднанням України до Протоколу проти незаконного виготовлення та обігу вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів, а також боєприпасів до неї, який доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності. URL: закон України від 14.05.2013 р. № 228-VII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua>.

11. Про судову практику в справах про викрадення та інше незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами, вибуховими пристроями чи радіоактивними матеріалами: постанова Пленуму Верховного Суду України від 26.04.2002 р. № 3. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/0003700-02>.

12. Про судову практику в справах про злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів: постанова Пленуму Верховного Суду України від 26.04.2002 р. № 4 (зі змінами, внесеними згідно з постановою Пленуму Верховного суду України від 18 грудня 2009 р. № 16). URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0004700-02>.

---

13. Про цивільну зброю і боєприпаси: проект закону України від 10.12.2014 р. № 2351-VIII. URL: <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4>.

14. Уголовный кодекс Украинской ССР. Научно-практический комментарий / Под общей редакцией Председателя Верховного Суда Украинской ССР В.И. Зайчука. Изд-во Политической литературы. Киев, 1969. 543 с.

15. Уголовный кодекс Украинской ССР. Научно-практический комментарий; отв. ред. Министр юстиции УССР В.И. Зайчук. Изд-во Политической литературы Украины. Киев, 1978. 683 с.

16. Уголовный кодекс Украины: Научно-практический комментарий / отв. ред. С.С. Яценко, В.И. Шакун. К.: Правові джерела, 1998. 1088 с.

Катеринчук І. П.,

*доктор юридичних наук,
генерал поліції третього рангу,
ректор*

Одеського державного університету внутрішніх справ

Меркулова В. О.,

*доктор юридичних наук, професор,
заслужений юрист України,*

*професор кафедри кримінального права та кримінології
Одеського державного університету внутрішніх справ*